

Антоніна Митко

НОВІТНІ ФОРМИ НАЛАГОДЖЕННЯ ДІАЛОГУ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ГРОМАДЯНАМИ

У статті проаналізовано контур інфокомунікаційної стабілізації політичної системи через канали комунікацій «суспільство – влада – громадянин». Розглянуто такі форми, як електронна держава, електронний громадянин, блогосфера та блогерство як механізми консультаційної взаємодії. Проаналізована «нанодемократія» як демократія окремо взятих індивідів.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянин, держава, блог, «нанодемократія», електронна держава.

Mytko A. New form of dialogue between the state and citizens. *The article analyzes the contour information and communication stabilize the political system through communication channels «society – government – citizen.» We consider such forms as e-government, e-citizen, blogosphere as a mechanism for consultation interaction. Analyzed «nanodemocracy «as a democracy of individual individuals.*

Keywords: civil society, citizen, country, blog, nanodemocracy, electronic state.

Постановка проблеми та наукова розробка теми. Враховуючи зростаючу роль ЗМІ в демократичному суспільстві, доступність засобів масової інформації стала основою для ідей нового сучасного виду демократії – інформаційної, суть якої полягає в забезпеченні політичної комунікації суспільства і влади. У процесі становлення інформаційної демократії спостерігаються як прогресивні процеси, так і проблеми її функціонування, це ми пов'язуємо з принципово новим підходом до розуміння значення інформації і влади. Констатуємо розвиток політикою якісно нових форм організації влади, можна спостерігати просування нової епохи в розвитку політичної системи, коли на рівні з іншими сферами життєдіяльності демократичного суспільства суттєво

зростає значення політико-комунікативної складової, що зумовлює актуальність цієї теми.

Виклад основного матеріалу. Наростання обсягів, соціальної, економічної та політичної значущості, що не враховуються і не аргументуються державною владою під час прийнятті рішень приватних і корпоративних інтересів громадян та інституційних структур громадянського суспільства, створює загрозу втрати соціально-політичної стабільності та стійкості політичної системи. Ця загроза багаторазово посилюється, коли державні рішення реально чи лише уявно обмежують певні особисті і групові інтереси, а державна влада ігнорує необхідність роз'яснювати суспільству сенс і зміст своїх рішень і дій, обґрунтовувати їх пріоритетність для досягнення загальнонаціональних, загальнозначимих цілей розвитку.

Для запобігання цій загрозі в демократичних політичних системах паралельно з основною політичною ланцюгом реалізується постійно діючий контур інформаційно-комунікаційних (комунікаційних) взаємодій між громадянським суспільством і державною владою, який можна визначити як контур інфокомунікаційної стабілізації політичної системи.

Контур інфокомунікаційної стабілізації політичної системи утворюють канали комунікацій «суспільство – влада» і «влада – суспільство». Функціонування каналу комунікацій «суспільство – влада» забезпечують механізм громадської думки та механізм лобювання, а каналу комунікацій «влада – суспільство» – механізм зв'язків з громадськістю або «public relations» і механізм консультативної взаємодії. Всі перераховані механізми функціонують у тісній взаємодії і реалізуються фактично паралельно з використанням аналогічних методів і засобів інфокомунікацій [8].

Найефективнішим демократичним механізмом впливу громадянського суспільства на державну владу є механізм громадської думки. Громадська думка – це реальне соціальне явище, найбільш динамічний та варіабельний стан суспільної свідомості. Однак для цього явища до цих пір не існує загально визнаного визначення. Для того, щоб під час формування громадської думки запобігти найголовнішій загрозі – маніпулюванню цією думкою, необхідні безліч альтернативних джерел інформації і свобода

доступу до них для всіх громадян та інституційних структур громадянського суспільства. Одним із найпотужніших джерел значимої соціальної, політичної та економічної інформації є система органів державної влади. У громадянському суспільстві його інституційні структури виступають в ролі не тільки споживачів, але й джерел первинної інформації. Достатньою мірою консолідована групова думка може бути сформована лише за наявності свободи комунікацій та обміну інформацією на міжособистісному і груповому рівні [8].

Для того, щоб громадська думка стала реальним і впливовим чинником суспільного життя, необхідна свобода публічного висловлення думок, як в різних формах поширення та подання інформації, так і в різних формах проведення масових акцій (зборів, мітингів, демонстрацій, ходів, пікетів).

Основною функцією механізму громадської думки є інтеграція суспільства на основі базових для нього норм і цінностей. Реалізація цієї функції забезпечує підтримку цілісності і стабільності суспільства. Механізм громадської думки виконує і інші функції, наприклад, такі, як соціалізація особистості, легітимація владно-примусових відносин, мобілізація соціальної та політичної активності та інші. Механізм громадської думки забезпечує як становлення і розвиток самого громадянського суспільства, так і його взаємодію з державною владою.

В аспекті стабілізації політичної системи найбільше значення має функціонування механізму громадської думки в режимі громадського контролю, при якому об'єктом громадської думки стає діяльність інститутів і посадових осіб держави. Громадський контроль – це систематичний моніторинг і громадська експертиза інституційними структурами громадянського суспільства діяльності інститутів і посадових осіб держави з метою виявлення і припинення різних видів зловживання владою. Для здійснення ефективного громадського контролю необхідна, перш за все, наявність достатньо повної і достовірної інформації про діяльність органів державної влади, звичайно, за винятком інформації, що становить державну таємницю, вміня інституційних структур громадянського суспільства у сфері їх компетенції професійно здійснювати моніторинг діяльності органів державної влади та отримувати

об'єктивні і значимі у правовому й юридичному сенсі результати, а також організувати ґрунтовне публічне представлення результатів моніторингу та власних позицій [7].

В умовах постіндустріального розвитку новітні інформаційно-комунікаційні технології і створені на їхній основі мережі та системи проникають у всі сфери життєдіяльності суспільства та держави і трансформують не тільки безпосередньо інформаційне середовище, але й соціальну структуру суспільства, яка набуває мережевого характеру. Відбувається інтенсивне зміщення соціальної активності в якісно нове інформаційне середовище, інфокомунікаційна інфраструктура якої стає переважаючою мережевою формою самоорганізації і розширення такої активності. Це вимагає адекватної відповіді у полі політики і, перш за все, у сфері державного управління.

Одним із дієвим механізмів взаємодії державної влади з громадянським суспільством, що забезпечує підвищення довіри суспільства до рішень і дій влади, є механізм консультативної взаємодії. Суть цього механізму, призначеного для здійснення проблемно-орієнтованих взаємодій, полягає в залученні органами державної влади для взаємних консультацій і обговорень представників професійних спільнот і авторитетних фахівців недержавного сектору.

Для реалізації такого механізму при органах влади створюються постійні або тимчасові громадські консультативно-експертні ради або комісії, спеціалізовані з найважливіших проблемних напрямів діяльності в зоні відповідальності цих органів. Такі консультативні структури формуються, як правило, на тристоронній основі з відповідальних посадових осіб органів влади, представників недержавних професійних об'єднань і наукових організацій та авторитетних фахівців-експертів.

Основне завдання діяльності таких структур полягає у виявленні найбільш гострих професійно-орієнтованих проблем, які хвилюють суспільство, об'єктивному з'ясуванню ставлення професійної і широкої громадськості до рішень і дій влади щодо вирішення, причин такого ставлення і у визначенні зон можливих компромісів і найменш конфліктних підходів до розв'язання суперечностей, що виникають.

Для того, щоб консультативні структури могли продуктивно вирішувати своє основне завдання, суб'єкти консультативної діяльності повинні дотримуватися певних правил. Представники державної влади не повинні апріорі негативно сприймати жорсткі та, можливо, неприємні дискусії і ставити перед собою завдання максимально «згладити гострі кути» в ході обговорень. Зі свого боку, представники недержавних об'єднань і організацій та фахівці-експерти не повинні сприймати свою участь у роботі консультативних структур як безпосереднє «входження у владу» і використовувати таку участь для лобіювання та розв'язання окремих проблем своїх організацій та як трибуну для висловлення політичних пристрастей і самореклами.

Робота консультативного механізму взаємодії може справляти позитивний вплив на процес досягнення взаєморозуміння і партнерських відносин між державною владою і громадянським суспільством у вирішенні навіть складних для загального розуміння професійно-орієнтованих проблем тільки за умови, що така робота є відкритою та інформаційно прозорою для суспільства і її результати об'єктивно публічно висвітлюються [7, с. 76].

У процесі формування громадянського суспільства первинним є питання про становлення громадянина [10]. Відбувається це в процесі громадянської соціалізації, яка є найважливішою частиною загальної соціалізації особистості. Громадянська соціалізація пов'язана з освоєнням громадянських цінностей і норм, усвідомленням цивільних прав, обов'язків, відповідальності і формуванням мотивів громадянської активності. У таких умовах набула розвитку концепція «електронного громадянина (громадянства)» (e-citizenship) [12], коли громадяни активно реалізують свої права та виконують обов'язки за допомогою використання інформаційних технологій (надалі – ІТ). «Електронний громадянин – громадянин, здатний володіти комп'ютерною технікою і, головне, вміє поставити питання перед джерелом інформації, сам виробляє корисну інформацію» [1].

«Електронний громадянин» для реалізації своїх прав і виконання деяких обов'язків активно використовує такий новий інструмент сучасної демократії, як блог – мережевий журнал або щоденник подій. Сьогодні блоги ведуться всіма активними інтернет-

користувачами і становлять новий засіб комунікації (в тому числі політичної). Блог – це веб-сайт, в основний вміст якого – регулярно додаються записи, зображення або мультимедіа. Для блогів характерні недовгі записи тимчасової значущості, відсортовані у зворотному хронологічному порядку (останній запис зверху). Відмінності блогу від традиційного щоденника обумовлюються середовищем: блоги зазвичай публічні і передбачають сторонніх читачів, які можуть вступати в публічну полеміку з автором (у відгуках до блог-запису або в своїх блогах). Блогерами називають людей, які ведуть блог. Сукупність усіх блогерів мережі прийнято називати блогосферою.

Професор Гарвардської школи права Л. Лессиг так описує сутність блогів і діяльність блогерів: «Є такі, хто використовує їх для того, щоб просто розповісти про своє приватне життя. Але багато людей зайняті тим, що читають публічні лекції, обговорюють питання суспільної важливості, критикують інших за помилкові погляди, критикують політиків за прийняті рішення, пропонують рішення очевидних для всіх проблем. Блоги створюють відчуття віртуального віче, віче особливого, де ми не обов'язково сподіваємося зібратися всі відразу, де розмови можуть бути і незв'язаними. Блоги є, можливо, найважливішою формою громадського полілогу з усіх, що ми маємо» [6].

Зміни характеристик сучасної демократії можуть виявлятися також у наступному. В інформаційному суспільстві будь-яка людина де-факто має можливість через використання інтернет-технології самостійно вибудувувати приватну управлінську політику, не прохаючи на це санкцію у статусних структур і «типових ролей». Простіше кажучи, в інформаційному суспільстві істотну, якщо не вирішальну, роль починає грати нестатусна демократія – «нано-демократія» [11]: демократія індивідів, а не традиційна демократія організацій. Про епоху, що реально настає і багато в чому вже діє, епоху «нанодемократії» як демократії індивідів пише чимало російських дослідників [5]. Наприклад, А.Панарін вважає, що «сама демократія втрачає колишню зовнішність, пов'язану з вимогами «масового суспільства». «Демократія рівності», яку асоціюють з «рівною доступністю» благ і послуг, з насадженням стандартних еталонів і норм, поступається місцем новому образу

демократії – «демократії свободи». Вона передбачає синхронність двох процесів: все більш вільне усвідомлення специфіки різних групових інтересів (замість колишнього «монолітної єдності») і більш інтенсивну культурну стратифікацію населення (замість колишньої тяжіння до «єдиних зразків поведінки»). Все більш дефіцитними, престижними і соціально значущими виступають такі цінності, як автономія, самобутність, самовизначення, самодіяльність» [9]. Л. Лессиг вважає, що «сама архітектура блогу вирішує одну з цих проблем. Люди роблять записи, коли їм того хочеться, і читають постинги, коли забажають. Найскладніше – це синхронізація. Технології, що забезпечують асинхронні повідомлення, такі як електронна пошта, розширюють можливості комунікації. Блоги забезпечують можливість організувати суспільні дискусії без необхідності збирати публіку в одному місці» [6].

Входження світового співтовариства в координати «нанодемократії» – це, в тому числі, і якісь нові ризики для людства, пов'язані з тим, що в умовах «нанодемократії» (яка як інформаційна демократія, глобальна) завжди будуть знаходитися особистості, налаштовані рішуче здійснювати без всякої на те громадської та офіційної санкції свої глобальні проекти, не обов'язково бездоганні з погляду моралі. На нашу думку саме цей «нанодемократичний» виклик статусному пристрою (в межах держави і права) соціального життя і спонукає традиційні статусні організаційні форми суспільства до відповідної зміни.

Це вказує на те, що демократизується вплив ІТ в сенсі формування більш зацікавленої, більш політично активної громадськості.

Як вважають європейські експерти, внаслідок впровадження інформаційної демократії слід очікувати: поліпшення якості послуг з надання інформації держорганами; зменшення часу обслуговування клієнтів (громадян і бізнесу); зниження адміністративних бар'єрів; зменшення витрат на адміністрування; розширення набору державних послуг; підвищення ефективності діяльності держорганів і якості наданих ними громадянам і бізнесу послуг; поліпшення показника задоволеності клієнтів послугами [3].

Серед політичних результатів варто виділити: відкритість і прозорість діяльності органів влади; підвищення ступеня участі

громадян і органів влади в інформаційному суспільстві; зростання рівня залученості громадян у демократичні процеси; збільшення результативності й ефективності впроваджуваної політики.

«Електронна держава» робить ще один крок, щоб наблизити державний апарат до населення. Інтернет-технології дають можливість звертатися в державні структури, по суті, в будь-який час і з будь-якого місця, де є комп'ютер, під'єднаний до мережі.

Державні органи стають більш відкритими і доступними для суспільства, орієнтованими на громадян. Таке становище відображається в урядових програмах [2]. У 1988 р. федеральний уряд Німеччини оголосив про нову доктрину, спрямовану на перебудову органів державного управління в умовах мінливого соціального середовища. Усвідомлюючи необхідність суспільного прогресу, держави виробляють програми, виходячи зі своїх економічних можливостей, а також політико-правових традицій.

В умовах «електронної держави» суспільство дістає не тільки широкий доступ до інформації, але і можливість впливати на процес прийняття державних рішень, брати в їх підготовці інтерактивну участь, що, врешті-решт, також підвищує прозорість роботи державного сектору. Електронна держава» в цілому створює нові можливості для розвитку демократії. Це надзвичайно важливо в умовах, коли «глобалізація процесу демократизації світу супроводжується проблемою кризи сучасної демократії» [4, с. 101], що виражається «у вичерпаності можливостей саморозвитку демократії, її прогресу».

1. Бачило И.Л. Правовая платформа построения электронного государства / И.Л. Бачило // Информационное право. – 2008. – № 4. – С. 5.

2. Богдановская И. Ю. Информационное общество и государство. «Электронное государство» / И. Ю. Богдановская // Общественные науки и современность. – 2004 – № 06. – С.106.

3. Дрожжинов В. И. Электронные правительства и повышение конкурентоспособности стран–членов ЕС / В. И. Дрожжинов, А. А. Штрик // Технологии информационного общества – Интернет и современное общество : [Труды VIII Всероссийской объединенной конференции], (Санкт-Петербург, 8–11 ноября 2005 г.). – СПб., 2005. – С. 143.

4. Ковлер А. И. Кризис демократии? / А. И. Ковлер. – М., 1997.

5. Костюк В.Н. К теории информационного общества. Системные исследования: методологические проблемы: Ежегодник. 1997 / В.Н. Костюк [Под ред. Д.М. Гвишиани и др.]. – М.: Эдиторкал УРСС, 1997. – С. 65–79.
6. Лессиг Л. Свободная культура: Прагматика культуры / Л.Лессиг. – М., 2007.
7. Нисневич Ю.О. Информационно-коммуникационная стабилизация политической системой // Вестник Российского университета дружбы народов. – Серия: Политология. – 2006. – №1 (6).
8. Нісневіч Ю.А. Інформаційно-комунікаційна стабілізація політичної системи / Ю.А. Нісневіч [Електронний ресурс] / Ю.А.Нісневіч. – Режим доступу: http://refs.co.ua/56539-Informationno_kommunikacionnaya_stabilizaciya_politicheskoiy_sistemy.html.
9. Панарин А.С. Философия политики / А.С. Панарин. – М., 1996. – С. 39.
10. Прохоров Е. П. Журналистика и демократия. Очерк 4. Журналистика и формирование «адекватного гражданина» / Е. П. Прохоров. – М.: РИП-холдинг, 2007.
11. Сарафанов В.И. PR как информационно-технологическое обеспечение современных организационно-управленческих систем / В.И. Сарафанов // Организационно-управленческие системы информационного общества: теоретические и методологические проблемы: [Сб. обзоров и рефератов РАН ИНИОН] / [Отв. ред. А.М. Кулькин]. – М., 2003. – С. 145.
12. Steven L. Clift E-Government and Democracy. Representation and Citizen Engagement in the information age / Released February. 2004.